

İLERİ TARİHLİ ÇEKE İLİŞKİN SORUNLAR

*Arş. Gör. Hüseyin Cem ÇÖL**

I. GİRİŞ

Çek, bir ödeme aracıdır ve görüldüğünde ödenir. Çekin üzerine keşide tarihinden ayrı olarak yazılan ve çekin ödeneceği zamanı gösteren herhangi bir kayıt çekin geçerliliğini etkilemez, bu kayıtlar yazılmamış sayılır. Bununla birlikte kanun koyucu, çek üzerine gerçek keşide tarihinin yazılmasını zorunlu tutmamıştır. Kanun koyucunun bu tutumu, uygulamada, çek üzerine gerçek keşide tarihi yerine ileri bir tarih yazılmasına olanak tanımıştır. 'İleri tarihli çek' olarak adlandırılan bu çekler, ödeme aracı işlevi yanında, kredi aracı olma işlevini de yerine getirmektedirler. Bu çalışmada, ileri tarihli çeklere ilişkin sorunlar tespit edilecek ve bu sorunların çözümüne yönelik görüşler incelenecektir.

II. İLERİ TARİHLİ ÇEK

A – Tanımı

İleri tarihli çek, gerçekte düzenlendiği günden daha ileri bir tarih taşıyan, gerçeğe aykırı keşide tarihli çekleri ifade eder¹. Basit bir örnekle, (K)'nın, (L) lehine 27.05.2003 tarihinde bir çek keşide ettiğini varsaydığımızda, çek üzerine keşide tarihi olarak 27.05.2003 yazılırsa 'normal çek', 27.07.2003 yazılırsa 'ileri tarihli çek' söz konusu olur. Uygulamada, ileri tarihli çek düzenlemek amacıyla, çekte gerçek keşide günü yanında bir 'vade günü' veya senedin üzerine 'x tarihinde geçerli olacaktır', 'vade tarihinden önce muhatap bankaya ibraz edilemez' şeklinde 'vade kayıtları' yazılmaktadır. Önemle belirtelim ki, bu şekilde düzenlenen çekler ileri tarihli çek değil, normal çek olup, üzerlerindeki kayıtlar da yazılmamış sayılır.

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ Bkz. **GÖLE, Celal:** Çek Hukuku, Ankara 1989, s. 70; **REİSOĞLU, Seza:** Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1989, s. 45.

Gerçekte düzenlendiği günden daha ileri tarih taşıyan çekleri ifade etmek üzere ‘ileri tarihli çek’ terimi yanında, ‘sonraki tarihli çek’², ‘muahhar tarihli çek’³, ‘postdate çek’⁴, ‘nominal tarihli çek’⁵, ‘önceki tarihli çek’⁶ ve ‘vadeli çek’⁷ terimleri de kullanılmaktadır. İleri tarihli çekerne yönelik öğretilerde farklı terimler kullanılması muhtevadan kaynaklanmamaktadır. Muhteva aynıdır ancak bakış açısına göre farklı adlandırmalar söz konusudur. Bu çalışmada, ‘ileri tarihli çek’ teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

B – Hukuki Dayanağı

Türk hukukunda ileri tarihli çeklerle ilgili hükümler, Türk Ticaret Kanunu’nun 692. maddesinin 5. bendi, 707. maddesinin II. fıkrası ile 3167 sayılı Çek Kanunu’nun 4. ve 16. maddeleridir.

Çeklerde keşide gününün gösterilmesi zorunlu bir unsurdur (TTK m.692/5). Keşide gününün bulunmadığı bir senet, kanunun aradığı diğer bütün unsurlara sahip olsa dahi, çek niteliği kazanamaz (TTK m. 693/I). Kanun koyucu çeklerde keşide günü olarak gösterilen tarihin, senedin gerçek keşide günü olmasını aramamıştır. Kanun koyucunun bu tutumu, ileri tarihli çek düzenlenmesine olanak tanımaktadır.

Türk hukukunda ileri tarihli çek düzenlenmesini zımnen kabul eden asıl madde, Türk Ticaret Kanunu’nun 707. maddesinin II. fıkrasıdır. Bu fıkra, keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödeneceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu fıkra ile, bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce muhatap bankaya ibrazı halinde karşılığı varsa ödeneceğini açıkça düzenleyerek, zımnen keşide günü olarak gösterilen tarihten önce ileri tarihli olarak tedavüle çıkarılabileceğini ve bu tip bir senedin diğer yasal unsurlara sahip olması kaydıyla çek sayılması gerektiğini ifade etmiştir⁸.

² Örnek olarak bkz. **TANDOĞAN, Haluk**: Sonraki Tarihli Çekler ve Ticaret Kanunu ile 3167 Sayılı Kanun Açısından Ortaya Çıkardıkları Sorunlar, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1986, s. 5; **ÖZTAN, Fırat**: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Ankara 1997, s. 1054.

³ Örnek olarak bkz. **BARTU, Nihat**: “Muahhar Tarihli Çekler ve Çek Karşılıkları”, İstBD Eylül 1950, C. XXIV, S. 9, s. 524-531.

⁴ Örnek olarak bkz. **POROY, Reha / TEKİNALP, Ünal**: Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12. Baskı, İstanbul 1995, s. 246.

⁵ Örnek olarak bkz. **DOMANIÇ, Hayri**: Karşılıksız Çek, Yargıtay Kararları ve Dünya Mevzuatından Örnekler-Eleştiri ve Temenniler, İstanbul 1983, s. 18, 19, 37.

⁶ Örnek olarak bkz. **KALPSÜZ, Turgut (EREM, Faruk / ÇELEBİCAN, Gürgân)**: “Hukukî Yönden Çek”, İktisadî ve Hukukî Yönden Çek, 2. Baskı, Ankara 1974, s. 64; **KINACIOĞLU, Naci**: Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1984, s. 323.

⁷ Vadeli çek terimi, ‘piyasada’ yaygın olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte **GÖLE**, vadeli çek terimini, çekin kredi aracı olarak kullanıldığını göstermesi bakımından tutarlı görmekle birlikte, kanunun ruhuna ve sistemine aykırı bulmaktadır. Bkz. **GÖLE**, s. 74.

⁸ Bkz. **KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN)**, Çek, s. 105; **GÖLE**, s. 72.

3167 sayılı Çek Kanunu'nun 16. maddesi de, vadeli bir çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce muhatap bankaya ibrazında tamamen veya kısmen karşılıksız çıkması halinde, karşılıksız çek sayılacağını ve bu çeki düzenleyen keşideci hakkında cezaî ve hukukî takibat yapılabileceğini belirterek, Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesinin II. fıkrası gibi, zımnin Türk hukukunda ileri tarihli çekin düzenlenebileceğini teyit etmiştir. Yine 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 4. maddesinin I. fıkrasında da, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz olunan bir çekin, 'koşullara uygun ve karşılığının var olması durumunda' muhatap banka tarafından vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenmek mecburiyetinde olduğu düzenlenmiştir.

Sonuç olarak, Türk hukukunda ileri tarihli çek düzenlenebilmesini açıkça kabul eden herhangi bir hüküm bulunmadığı, ancak yukarıda anılan hükümlerin ileri tarihli çek düzenlenmesine zımnin cevaz verdiği, dolayısıyla bu tip çeklerin kanuna aykırı sayılmayacağı öğretide ileri sürülmektedir⁹. Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatları da, ileri tarihli çeklerin hukuken geçerli ve çek niteliğinde olduğu yönündedir¹⁰.

III. İLERİ TARİHLİ ÇEKİN DÜZENLENME NEDENLERİ

İleri tarihli çek, Türkiye uygulamasında bononun (ve poliçenin) yerini almış ve ekonomik hayatın vazgeçilmez unsurları arasına girmiştir¹¹. Borcun ileri bir tarihte ödenecek olduğu durumlarda, olağan olan, borçlu tarafından alacaklıya ödeme taahhüdü niteliğindeki bono (ya da poliçe) verilmesidir. Ancak, uygulamada yaygın bir şekilde bono (ya da poliçe) yerine ileri tarihli çek verilmektedir. İleri tarihli çek düzenleme nedenlerinin ortaya konması, ileri tarihli çekin yol açtığı sorunların çözümü, özellikle karşılıksız çek düzenlemenin önüne geçilebilmesi için gereklidir. Çünkü, karşılıksız çek düzenlenmesini artıran nedenlerin başında ileri tarihli çekler gelmektedir¹².

⁹ Bu yönde bkz. **KARAYALÇIN, Yaşar**: Ticaret Hukuku, III. Ticarî Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Ankara 1970, s. 278; **KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN)**, Çek, s. 104; **ŞİMŞEK, Edip**: Hukukta ve Cezada Ticarî Senetler, Ankara 1982; s. 441; **KINACIOĞLU**, s. 323; **REİSOĞLU**, Çek, s. 45; **GÖLE**, s. 72-73; **POROY / TEKİNALP**, s. 247.

¹⁰ Örnek olarak bkz. 11. HD. 7.5.1981, E. 1850, K. 2241 (YKD 1981, C. 7, S. 7, s. 865). Aksi yöndeki bir karar için bkz. 6. CD. 22.11.1967, E. 966, K. 712 (**DOMANIÇ, Hayri / ÇAMOĞLU, Ersin**: İtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticarî Mevzuat, 3. Baskı, İstanbul 1977, s. 517). Bu kararın eleştirisi için bkz. **KALPSÜZ, Turgut**: "Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlihi", Batider 1981, C. XI, S. 2, s. 60-61; **GÖLE**, s. 73-74.

¹¹ Bkz. **ALTUĞ, Osman**: "Vadeli Çek ve Senetlerin Sigorta Kapsamına Alınması ve KDV Ödemesindeki Ekonomik Çelişkiler", ISO Dergisi, Mayıs 1993, Y. 28, S. 326, s. 26-28; **ALTUĞ, Osman**: "Vadeli Ekonomi: Poliçeli Fatura, Protestolu Senet İndeksi, Vadeli Çek", <www.medyatext.com/merter/html/osmanaltug.html>, (07.05.2003).

İleri tarihli çekin uygulamadaki yerine ilişkin **GÖKÇE**'nin şu tespitleri ilgi çekicidir: "Türkiye'de parayı üç temel odak yaratır. Bunlardan birincisi, Merkez Bankası'dır. **İkincisi**,

İleri tarihli çek düzenlemenin nedenleri ortaya konurken, iki sorudan hareket edilecektir. Birinci soru, keşidecinin neden ileri tarihli çek düzenlediği; ikinci soru ise lehdarın neden ileri tarihli çek kabul ettiği'dir. Bu iki sorunun cevabı niteliğinde olmak üzere, ileri tarihli çek düzenlemenin altı nedeni bulunmaktadır:

A – Kredi Aracı Olarak Kullanılabilmesi

Çek bir ödeme aracıdır. Bununla birlikte, alacaklının borçluya kredi vermesi veya borçlunun alacaklıdan kredi alması amacıyla ileri tarihli çek düzenlenebilir. Şöyle ki, alacaklı, alacağını çekin üzerinde yazılı keşide tarihine kadar borçludan istemekten kural olarak vazgeçerek, borçluyu çek bedeli ile sınırlı olarak ve çek üzerinde yazılı keşide tarihine kadar kredilendirmiş olmaktadır. Bir anlamda, ibraz sürelerinin uzatılması söz konusudur¹³. Görüldüğü gibi, ileri tarihli çekin kredi aracı olarak kullanılabilmesi, hem keşidecinin ileri tarihli çek düzenlemesinin, hem de lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin ortak nedenidir.

B - Keşidecinin Ağır Yaptırımlara Tabi Olması

Çek bedeli muhatap bankaca karşılıksız olduğu gerekçesiyle hamiline ödenemediği durumlarda, keşideci 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 16. maddesindeki müeyyidelerle karşılaşacaktır. 16. maddenin ilk şeklinde karşılıksız çek çeken keşidecinin 'hapis cezası' ile cezalandırılacağı düzenlenmekte idi. 4814 sayılı Kanun'la 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 16. maddesi değiştirilmiş ve karşılıksız çek keşide eden keşidecinin 'ağır para cezası' ile, suçun tekrarı halinde ise 'hapis cezası' ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir¹⁴. Bu müeyyideler, alacaklılara alacaklarının ödeneceği konusunda güvence vermektedir. Zira, ağır para ve hapis cezası müeyyidelerinden çekinen keşideci, karşılığı olmayan çek keşide etmeyecektir. Anılan bu müeyyidelerin kredi aracı olan bonoda mevcut bulunmayışı, alacaklıyı ileri tarihli çek kabul etmeye sevk etmektedir¹⁵.

vadeli çek yazan vatandaşlardır. Vadeli çek tutarı, hem teminat, hem de ödeme aracı olarak yazılanları gözönüne alırsanız **Merkez Bankası'nın yarattığı paradan daha büyük bir rakamdır.** Üçüncüsü ise, banka sisteminin kredi-mevduat kanalı ile yarattıkları banka parasıdır." Bkz. **GÖKÇE, Deniz:** "Güven Sorunu Var Mı?", Akşam Gazetesi, 3 Ekim 2001, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/10/03/yazarlar/yazarlar30.html>>, (12.05.2003).

¹² Bu yönde bkz. **ŞİMŞEK**, s. 441-442; **TEKİNALP, Ünal:** "İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri", MHB, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 1999-2000, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Y. 19-20, S. 1-2, s. s. 925, 931.

¹³ Bkz. **REİSOĞLU**, Çek, s. 46; **ÖZTAN**, s. 1054.

¹⁴ Bkz. **REİSOĞLU, Seza:** "Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek", Bankacılar Dergisi 2003, S. 44, s. 64-65; **ARKAN, Sabih:** "3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da Yapılan Değişiklikler", Batider 2003, C. XXII, S. 1, s. 17-22.

¹⁵ Bu yönde bkz. **ŞİMŞEK**, s. 442; **GÖLE**, s. 71.

Dolayısıyla, ‘keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olması’, lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin bir nedenidir.

C - Muhatabın Banka Olması

Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir (TTK m.694/I). Bankanın muhatap olması alacaklıya, alacağını tahsil edeceğine ilişkin güven vermektedir. Zira bankanın müşterilerine çek defteri verirken basiretsiz davranmayacağı, üçüncü kişiler (alacaklılar) tarafından varsayılmaktadır. Bu durumda alacaklı borçludan, bono almak yerine çek almayı tercih edecektir. Dolayısıyla, ‘muhatabın banka olması’ da, ‘keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olması’ gibi, lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin bir nedenidir.

D - Damga Vergisinden Muaf Olması

Çekler, Damga Vergisi’nden muaf tutulmuştur (TTK m. 694/III, DVK m.1, Damga Vergisi Kanunu’na Ekli 1 Sayılı Tablo). Damga vergisinden muaf olma, keşidecinin ileri tarihli çek düzenlemesinin bir nedenidir. Borçlu bono keşide etmesi durumunda yazılı tutarın binde 7.5’i oranında damga pulu yapıştirarak Damga Vergisi ödemek zorundadır. Borçlu, bonoyla aynı işleve sahip ileri tarihli çek keşide etmesi durumunda vergi masrafından kurtulacaktır¹⁶. Hemen belirtelim ki, bu durumda yasal olmayan bir fiil olan ‘vergi kaçakçılığı’ değil, yasal bir fiil olan ‘vergiden kaçınma’ durumu söz konusudur. Vergiden kaçınma, vergi kanunlarına aykırı hareket etmeksizin, bireyin vergi mükellefiyetinden kurtulması ve hazineyi vergi kaybına uğratmasıdır. Yasal boşluktan yararlanan keşidecilerin bono yerine ileri tarihli çek kullanmakla vergi kaçırdıklarını iddia etmek, kanaatimce doğru değildir¹⁷. Ancak, bono yerine ileri tarihli çek kullanılması durumunda hazinenin vergi kaybına uğradığı iddiası doğrudur. Öğretide çekin, bir kredi aracı olarak kullanıldığı durumlarda, bu senetlere bono niteliği verilmiş olacağından, kanuna karşı hile hükümlerine göre damga vergisi muafiyetinden yararlanılmaması ve damga vergisinin cezalı olarak tahsil edilmesi gerektiği de ileri sürülmektedir¹⁸. Kanaatimce, yapılması gereken

İleri tarihli çeklerin, keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi ve karşılığının bulunmaması durumunda, keşidecinin sorumluluğuna ilişkin hükümlerin, normal çeklerle aynı olması öğretide eleştirilmektedir. İleri tarihli çek düzenlemeyi cazip hale getiren bu hükümlere aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir. Bkz. aşa. IV – C – 2, 3.

¹⁶ **YASAMAN**’a göre, Damga Vergisi’nden muaf olma, vergi oranı çok düşük olduğu için, (vadeli) çekin yaygınlıkla kullanılmasında önemli bir faktör değildir. Asıl faktör, keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olmasıdır. Bkz. **YASAMAN, Hamdi**: “Çek”, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı ile Deniz Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri ile Araştırma Görevlilerinin Değerlendirmeleri, İstanbul 1997, s. 226.

¹⁷ Aksi yönde bkz. **ŞİMŞEK**, s. 442.

¹⁸ Bkz. **KARAYALÇIN**, Senetler, s. 291; **TANDOĞAN**, s. 24-25; **REİSOĞLU**, Çek, s. 47.

ileri tarihli çek keşide edenleri cezalandırmak değil, 'ileri tarihli çekleri de damga vergisine tabi kılmak' olmalıdır¹⁹.

E - Teminat Aracı Olarak Kullanılabilmesi

İleri tarihli çekin teminat aracı olarak kullanılabilmesi, hem keşidecinin ileri tarihli çek düzenlemesinin, hem de lehdarın ileri tarihli çek kabul etmesinin ortak nedenidir. Keşidecinin lehdara olan bir borcu için teminat olarak ileri tarihli çek düzenlediği veya elindeki vadeli bir çeki devrettiği görülmektedir. Öğretide çekin borca karşılık teminat niteliğinde alacaklıya verilmesinin, kanunun ruhuna ve sistemine uygun olmadığı ancak ticarî ihtiyaçların ürünü olarak bu yola gidildiği ileri sürülmektedir. Esasen, ibraz sürelerinin kısa olması, normal çeklerin teminat olarak verilmesini güçleştirir. Ancak, ileri tarihli çeklerde ibraz süresinin uzatılmış olması, teminat fonksiyonunu sağlamada daha elverişlidir²⁰.

F - Zorunlu Durumlarda İbraz Süresinin Kısaltmasını Engellemesi

Keşideci, çekin lehdarın eline fiilen geç ulaştığı durumlarda, ileri tarihli çek düzenleyebilmektedir. Bu durumda, keşideci, çekin yasal ibraz süresinin kısaltmasını engellemek için, keşide tarihi olarak gerçek tarihi değil, çekin lehdara ulaşacağı tarihi yazmaktadır. Bu şekilde düzenlenen ileri tarihli çeklerin kredi aracı olmadığı, bir zorunluluktan kaynaklandığı açıktır²¹.

IV. İLERİ TARİHLİ ÇEKİN KEŞİDE TARİHİNDEN ÖNCE BANKAYA İBRAZ EDİLMESİNİN YOL AÇTIĞI SORUNLAR

İleri tarihli çekler, çek üzerinde gösterilen keşide tarihinden sonra ve ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi durumunda, normal çeklere özgü kurallara tabi olacaktır. Ancak, ileri tarihli çeklerin çek üzerinde gösterilen keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi durumunda, ileri tarihli çeklerin özelliğinden kaynaklanan, birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar üç başlık altında toplanabilir: Birincisi, ileri tarihli çeklerin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi ve keşidecinin hesabında yeterli karşılık bulunması durumunda, bankanın ödemekle 'yükümlü' mü, yoksa 'yetkili' mi olduğu sorunudur. İkincisi, ileri tarihli çeklerin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi ve keşidecinin hesabında yeterli karşılık bulunmaması durumunda, keşidecinin hangi tarihten itibaren düzeltme hakkını kullanabileceği sorunudur. Üçüncüsü ve en önemlisi ise, ileri tarihli çeklerin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi

¹⁹ Bu yönde bkz. ŞİMŞEK, s. 442; DİRİKKAN, Huriye: "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002, C. 4, S. 1, s. 19, dn. 31.

²⁰ Bkz. GÖLE, s. 68-69.

²¹ Bkz. REİSOĞLU, Çek, s. 45-46; GÖLE, s. 71-72.

durumunda, bankada yeterli karşılığı bulunmayan keşideci aleyhine hangi yaptırımların uygulanacağı sorunudur.

İleri tarihli çekin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesinin yol açtığı bu sorunlar; ‘3167 sayılı Çek Kanunu’ndan önceki dönem’, ‘3167 sayılı Çek Kanunu’ndan sonraki dönem’ ve ‘3167 sayılı Çek Kanunu’nda 4814 sayılı Kanunla değişiklik yapılmasından sonraki dönem’ olmak üzere üç dönem içinde incelenecektir:

A – Bankanın Ödeme Yetkisi veya Yükümlülüğü Sorunu

1. 3167 sayılı Çek Kanunu’nun yürürlüğe girmesinden önce Türk Ticaret Kanunu’nun 707. maddesinin II. fıkrası (“*Keşide günü olarak gösterilen günden evvel ödenmek için ibraz edilen çek ibraz günü ödenir.*”), bankanın sorumluluğuna ilişkin görüş ayrılıklarına neden oluyordu. Bu hüküm, bankanın, karşılığı olan bir çeki ödemekle yükümlü olup olmadığı sorusuna net yanıt vermiyordu. Öğretide, Türk Ticaret Kanunu’nun 695. maddesinin II. fıkrası dikkate alınarak, bankanın karşılığı olan bir çeki ödemekle ‘yükümlü olduğu’ ileri sürülmekteydi²². Ancak uygulamada kimi bankalar karşılığı olan çekleri ödemede kendilerini ‘yükümlü’ görmüşler, kimileri ise ‘bu konuda takdir hakkına sahip olduklarını’ kabul ederek, karşılığı olan çekleri ödememişlerdir²³.

2. 3167 sayılı Çek Kanunu’nun 4. maddesi ile ibraz edildiği anda çekin karşılığı bulunduğu takdirde muhatap bankaya ödeme ‘mecburiyeti (yükümlülüğü)’ getirilerek, Türk Ticaret Kanunu’nun 707. maddesinin II. fıkrasındaki anlam kapalılığı giderilmiştir²⁴.

3. Bankanın ödeme ‘yükümlülüğü’, 4814 sayılı Kanun’la 3167 sayılı Çek Kanunu’nun 4. maddesinde yapılan değişiklikte de devam etmektedir. Şöyle ki, (yeni) 4. madde de, koşullarına uygun ve karşılığı var olan çekin, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ‘ödeneceği’ düzenlenmiştir²⁵.

B – Düzeltme Hakkının Süresi Sorunu

Düzeltme hakkı, keşideciye, karşılıksız çek keşidesi dolayısıyla ortaya çıkan hukuka aykırılığı düzeltme imkanı veren ve keşidecinin

²² Bkz. KARAYALÇIN, Senetler, s. 278; KALPSÜZ (EREM / ÇELEBİCAN), Çek, s. 105; ŞİMŞEK, s. 442.

²³ Bkz. GÖLE, s. 81-83.

²⁴ 12. HD. 5.5.1988, E. 2577, K. 6027: “Çek görüldüğünde ödenecek bir ödeme aracıdır. Düzenleme tarihinden önce bankaya ibrazı halinde *hesapta para varsa ödenmesi gerekeceğinden* gününden önce bankaya ibraz edildiği için kambiyo senedi niteliğini yitirmez.” (AnkBD 1988, S. 3, s. 449).

²⁵ Bu yönde bkz. REİSOĞLU, Değişiklikler, s. 56, 59.

cezalandırılmasını önlemeye yönelik bir kurumdur²⁶. Keşideci düzeltme hakkını kullanırsa –tazminat, gecikme faizi ve çekin karşılıksız kalan bölümünü öderse- hamilin şikayet hakkı doğmamaktadır.

1. Düzeltme hakkı, 3167 sayılı Çek Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce kanunlarımızda düzenlenmemiştir.

2. Düzeltme hakkı, mevzuatımıza 3167 sayılı Çek Kanunu ile girmiştir. Çek Kanunu'nun 7. ve 8. maddelerinde, hesapta yeterli karşılık bulunmadığı için kendisine ibraz edilen çeki ödemeyen bankanın, ibraz tarihini izleyen on işgünü içinde, hesap sahibine ihtar mektubu göndereceği; hesap sahibinin de ihtar mektubunu aldığı veya almış sayıldığı tarihten itibaren yedi işgünü içinde düzeltme hakkını kullanabileceği düzenlenmiştir. Bu düzenleme, bankalara büyük külfet yüklemekte ve tebligatın yapılıp yapılmadığı noktasında uygulamada sorunlara yol açmakta idi.

3. İleri tarihli çekler açısından düzeltme hakkının süresi, 4814 sayılı Kanun'la 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 7. ve 8. maddelerinin değiştirilmesi sonrası 'sorun' hâlini almıştır. Çek Kanunu'nun yeni 8. maddesine göre, keşideci, '*çekte yazılı keşide gününe göre hesaplanacak ibraz süresinin bitim tarihinden itibaren en geç on gün içinde, çekin karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve ibraz tarihinden itibaren ödeme gününe kadar geçen süre için hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte ödemek suretiyle*' düzeltme hakkını kullanabilecektir²⁷.

Kanun koyucu, ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında düzeltme hakkının süresi bakımından ayırım yapmamıştır. Bu nedenle, Çek Kanunu'ndaki açık düzenleme gereğince, keşide tarihinden önce ibraz edilen ve karşılıksız çıkan ileri tarihli çeklerde düzeltme hakkı, normal çeklerle aynı biçimde, en geç yasal ibraz süresinin bitiminden itibaren on gün içinde kullanılacaktır. Böylece, hamil, fiili ibraz tarihinden yasal ibraz süresinin sonuna kadar, keşideci aleyhine şikayet hakkını kullanamayacaktır. Bu durumda düzeltme hakkı süresi, normal çeklerde 'asgarî on gün' iken, ileri tarihli çeklerde 'fiili ibraz tarihi ile yasal ibraz süresinin bitimi arasındaki süreye eklenecek on gün' olarak karşımıza çıkacaktır. Basit bir örnekle, (K) tarafından 01.06.2003 tarihinde (L) lehine Ankara'da bir çek keşide edildiğini, ödeme yeri olarak Ankara ve keşide tarihi olarak da 01.09.2003 yazıldığını; söz konusu çekin 01.07.2003 tarihinde ödeme yerindeki yetkili bankaya ibraz edildiğini ve karşılıksız çıktığını varsayalım. Bu durumda, keşideci (K), fiili ibraz tarihi olan 01.07.2003 tarihi ile düzeltme hakkı süresinin son günü olan 21.09.2003 tarihi arasında düzeltme hakkını kullanabilecektir.

²⁶ Düzeltme hakkına ilişkin olarak bkz. **ÖZTÜRK, Özgür:** "Çekte Düzeltme Hakkı", Batider 2001, C. XXI, S. 1, s. 215.

²⁷ Ayrıca bkz. **REİSOĞLU,** Değişiklikler, s. 61-63; **ARKAN,** s. 12-15.

Görüldüğü gibi, normal çeklerde asgarî on gün olan düzeltme hakkı süresi, ileri tarihli çeklerde fiili olarak 'uzatılmış' olmaktadır. Düzeltme hakkı, hamilin keşideciyi şikayet hakkının doğması yönünden önemlidir. İleri tarihli çekler açısından düzeltme hakkının uzatılmış olması keşidecinin lehine, hamilin ise aleyhinedir. Bu düzenleme, karşılıksız çek keşide eden keşidecilerin cezalandırılmasını geciktirici niteliktedir. 3167 sayılı Çek Kanunu'nun asıl amacı, çek hamillerinin korunmasıdır. Mevcut düzenleme, ayrıca, fiili durumu yasallaştırarak, çekte vadeyi kabul eder niteliktedir.

İleri tarihli çeklerde düzeltme hakkı süresine ilişkin mevcut düzenlemenin, kanun koyucu tarafından hangi amaçla getirildiği, kanun gerekçesinden anlaşılamamaktadır. Dahası, Kanunun hazırlanış safhaları gözden geçirildiğinde bu düzenlemenin bilinçli olarak yapıldığı bile kuşku uyandırmaktadır. Şöyle ki, 58. Hükümet tarafından hazırlanan tasarıda, mevcut 16. maddedeki '*ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce*' ifadesi yerine '*keşide gününe göre ibraz süresi içinde*' ifadesi kullanılarak; ileri tarihli çeklerin keşide gününden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hiçbir yaptırım uygulanmayacağı örtülü biçimde kabul edilmiş, ancak, Adalet Komisyonu tasarıdaki söz konusu ifadeyi '*üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde*' biçiminde değiştirmiş idi²⁸. Karşılıksız çeke ilişkin 16. maddede yapılan bu önemli değişiklik, düzeltme hakkına ilişkin 8. maddede de değişiklik yapılmasını zorunlu kılmaktaydı. Ancak Adalet Komisyonu, 16. madde ile 8. madde arasındaki ilişkiyi '**bilerek ya da bilmeyerek**' göz ardı etmiş ve düzeltme hakkını düzenleyen 8. maddede değişiklik yapmaya gerek görmemiştir.

Sonuç olarak, ileri tarihli çeklerin keşide tarihinden önce bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda, düzeltme hakkının en geç yasal ibraz süresinin bitiminden itibaren kullanılabileceğini öngören yeni düzenleme, kanaatimce, yerinde değildir. İleri tarihli çeklere ilişkin düzeltme hakkı (ve zamanaşımı²⁹) süresinin, fiili ibraz gününe yasal ibraz süreleri

²⁸ Bkz. aşa. IV – C – 3.

²⁹ Düzeltme hakkının başlangıcına ilişkin mevcut sorun, zamanaşımı süresinin başlangıcı sorunu ile paralel niteliktedir. Şöyle ki, ileri tarihli çekte zamanaşımı süreleri, normal çeklerde olduğu gibi yasal ibraz süresi bitiminden itibaren başlar (TTK m. 726). Diğer bir deyişle, ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı keşide tarihlerine göre yasal ibraz sürelerinin son günü tespit edilerek, bu tarihe göre zamanaşımı süreleri belirlenir. Yargıtay, ileri tarihli çeklerde zamanaşımı süresinin başlangıcına ilişkin bir uyuşmazlıkta bu yönde karar vermiştir. Ancak, karara muhalefet şerhi koyan bir üye, karşı oy yazısında, keşide tarihinden önce ibraz edilen ileri tarihli çeklerin zamanaşımı süresinin başlangıcının yasal ibraz süresinin bitimi olarak kabul edilmesinin Türk Ticaret Kanunu'nun 6. maddesine aykırılık teşkil ettiği, aksi halde çekte vadenin kabul edilmiş sayılacağı, zamanaşımı süresinin çekin ibraz gününe yasal ibraz süreleri eklenerek, bu sürelerin sonundan itibaren başlatılması gerektiğini ileri sürmüştür. Bkz. 12. HD. 25.02.1995, E. 1787, K. 2449 (ERİŞ, Gönen: Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2003, s. 294).

eklenerek, bu sürelerin sonundan itibaren başlatılması gerek Çek Kanunu'nun, gerekse kıymetli evrak hukuku sisteminin amaçlarına daha uygundur³⁰.

C – Karşılıksız Çek Keşide Eden Keşideciye Uygulanacak Yaptırım Sorunu

1. 3167 Sayılı Çek Kanunu'ndan Önceki Dönem

3167 sayılı Çek Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce ileri tarihli çeklerin karşılıksız çıkması halinde nasıl bir yaptırım uygulanacağı konusunda tereddütler mevcuttu. Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıksız çek ile ilgili bir hüküm bulunmamaktaydı. TBMM, 17.1.1929 tarihli ve 471 sayılı yorum kararında, karşılıksız çek ile ilgili Türk Ceza Kanunu'nun 'dolandırıcılık' hükümlerinin uygulanacağını belirtmişti³¹. Ancak gerek öğreti, gerekse Yargıtay, ileri tarihli çeklerde, çeke konulan tarihten önce bankaya müracaat edildiğinde ve çekin karşılığı çıkmadığında, kasıt unsurunun bulunmaması nedeniyle dolandırıcılık suçunu kabul etmemiştir. Dolayısıyla bu dönemde, ileri tarihli çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine cezaî yaptırım uygulanamıyordu. Bununla birlikte, öğretide, karşılıksız çıkan ileri tarihli çeklerin hukuken karşılıksız çek hükmünde olduğunu ve dolayısıyla Türk Ticaret Kanunu'nun 695/III. ve 722. maddelerinde öngörülen hukukî yaptırımların keşideci aleyhine uygulanabileceği ileri sürülmüştür³².

2. 3167 Sayılı Çek Kanunu'ndan Sonraki Dönem

1985 yılına kadar geçen süre içinde karşılıksız çek keşidesi artmış ve Türk Ceza Kanunu'nun dolandırıcılık hükmünün (TCK m.503) karşılıksız çeki önlemede yetersiz kaldığı görülmüştür. Karşılıksız çek olaylarındaki artış, çekin tedavülü için gerekli olan güveni ortadan kaldırmıştır. Oysa, ekonomide arzu edilen piyasalarda para yerine geçen araçların tedavülünün ve bu bağlamda çek kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan çeke ilişkin düzenlemelerin, özellikle karşılıksız çek keşidesini engellemekte yetersiz kalması üzerine, seksenli yılların başından itibaren çekle ilgili yeni yasal düzenleme konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonunda, karşılıksız çek keşidesinin engellenmesi, çek hamillerinin güveninin sağlanması ve bu suretle çekin ödeme için tedavül

Ayrıca, 1930 tarihli Alman Çek Kanunu'nun, çekin üzerinde keşide gününün değil, fiili ibraz gününün zamanaşımına esas alındığına ilişkin düzenlemesi için bkz. **DOMANIÇ**, Karşılıksız Çek, s. 18.

³⁰ Krş. **ERİŞ**, s. 749-750; **ARKAN**, s. 13.

³¹ TBMM'nin bu kararına ilişkin olarak bkz. **DOMANIÇ**, Karşılıksız Çek, s. 38; **GÖLE**, s. 83-84, dn. 49.

³² 3167 sayılı Çek Kanunu'ndan önceki döneme ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **DOMANIÇ**, Karşılıksız Çek, s. 38-90; **TANDOĞAN**, 28-34; **REİSOĞLU**, Çek, s. 46; **GÖLE**, s. 81-87.

aracı olmasını temin etmek amacıyla 3167 sayılı Çek Kanunu yürürlüğe girmiştir³³.

3167 sayılı Çek Kanunu'nda, çekin bankaya ibrazı ve ödenmesi (m.4), çek karşılığının ödenmemesi (m.5) ve karşılıksız çek durumunda keşideciye yönelik yaptırımlar (m.16) konusunda, ileri tarihli çek ile normal çek arasında ayırım yapılmamıştır. Anılan bu hükümlere göre, ileri tarihli çeklerin, üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilmeleri ve yeterli karşılıklarının bulunmaması nedeniyle kısmen de olsa ödenmemeleri durumunda, bu çekler karşılıksız çek olarak mütalaa edilecektir. Karşılıksız çekleri keşide edenler hakkında Çek Kanunu'nun 16. maddesindeki yaptırımlar uygulanacaktır. 16. maddede karşılıksız çek keşide eden kişilerin 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı, ayrıca mahkemenin işlenen suçun mahiyetine göre 1 yıl ile 5 yıl arasında belirleyeceği bir süre için bankalarda çek hesabı açmasının ve çek keşide etmesinin yasaklanmasına karar verebileceği düzenlenmiştir³⁴.

3167 sayılı Çek Kanunu'nun bu düzenlemeleri, özellikle ileri tarihli çeklerle normal çeklerin karşılıksız çıkması durumunda aynı yaptırımlara tabi tutulmaları açısından, daha Kanun tasarı aşamasında iken dahi, öğretilerde şiddetli tartışmalara neden olmuştur³⁵. 3167 sayılı Çek Kanunu'nda yer alan düzenlemelerin lehinde ve aleyhinde olan yazarların görüşlerinin çatışma noktasını, ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında çekin karşılıksız çıkması durumunda uygulanacak yaptırımlar açısından ayırım yapılıp yapılmayacağı konusu oluşturmaktadır³⁶.

3. 3167 Sayılı Çek Kanunu'nda Değişiklik Çalışmaları ve 4814 Sayılı Kanunla Değişiklik Yapılmasından Sonraki Dönem

³³ RG, 24.09.1985, S. 18714 (Kabul Tarihi: 03.04.1985).

³⁴ Karşılıksız çekin hapis cezası müeyyidesine tabi tutulması, bir yandan çek kullanmanın yaygınlaşmasına, diğer yandan karşılıksız çekten dolayı ceza davalarının artmasına neden olmuştur. Bkz. **ÇEKER, Mustafa**: "Çek ve Yeni Kanun Tasarısı", Haziran 2002, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

³⁵ 3167 sayılı Çek Kanunu'nda değişiklik yapan 4814 sayılı Kanun'da bu konuda esaslı bir değişiklik yapılmamış olması, seksenli yılların başında yapılan tartışmaların (Bkz. Batider 1982, C. XI, S. 3) devam edeceğini göstermektedir. Dolayısıyla konu canlılığını korumaktadır.

³⁶ **KALPSÜZ** (Çek Hukuku, s. 61-62), ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında karşılıksız çek çekme suçunun doğumu bakımından bir ayırım yapmanın isabetli ve bir ödeme aracı olan çekin niteliğine ve özelliğine uygun olmadığını; uygulanacak usul ve müeyyideler açısından da, ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında ayırım yapılmamasının, ticarî işlemlerin güvenliği ve çeklerin tedavül yeteneğinin korunması bakımından gerekli olduğunu ileri sürmüştür.

KARAYALÇIN, ileri tarihli çeklerin ibraz edilmesi ve karşılık olmadığı için ödenmemesi halinde, böyle bir çekin keşidecisinin (normal çeklerin aksine) karşılıksız çek keşide etmiş sayılmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Bkz. "**Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın İleri Tarihli Çeklerle İlgili Görüşü**", Batider, Haziran 1982, C. XI, S. 3, s. 126.

Karşılıksız çek keşide etme suçu, doksanlı yılların sonlarından itibaren, yaşanan ekonomik krizle bağlantılı olarak artmıştır³⁷. Bu durum, özellikle karşılıksız çek keşide etme suçunun yaptırımı konusunda Adalet Bakanlığı'nı yeni çözümler aramaya yöneltmiştir. Bu sırada, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 4. Protokolün ülkemiz tarafından onaylanmasının sonucu olarak Anayasa'da değişikliklere gidilmiştir. 4709 sayılı Kanun ile Anayasa'nın 38. maddesine '*Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz*' fıkrası eklenmiştir³⁸. Bu fıkra, karşılığı olmadığı için ödenmeyen çeklerden dolayı keşideciyi hapis cezası ile cezalandıran 3167 sayılı Çek Kanunu'nda değişiklik yapılmasının gerekip gerekmediği tartışmalarını başlatmıştır. Öğretide egemen görüş, değişiklik yapılmasının gerekmediği³⁹ noktasında olmakla birlikte, mahkemeler, karşılıksız çekerle ilişkin davaların uyum kanunları çıkıncaya kadar bekletilmesine karar vermişlerdir. Nitekim, bu konuda verilen bir hapis cezası hükmü uyum kanununun beklenmesi gerektiği gerekçesiyle Yargıtay tarafından bozulmuştur⁴⁰. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı bu karara itiraz etmiş ve Yargıtay Ceza Kurulu, Anayasa'nın yeni 38/VIII hükmü, Çek Kanunu'nun 16. maddesiyle çeliştiği gerekçesiyle yapılan itirazı reddetmiştir⁴¹. Son olarak Anayasa Mahkemesi, Çek Kanunu'nun 16. maddesinin Anayasa'nın 38/VIII hükmüne aykırılığı nedeniyle yerel mahkemelerden gelen itiraz davalarını reddetmiştir⁴². Ancak

YASAMAN (s. 227), ileri tarihli çeklerle normal çeklerin karşılıksız çıkması durumunda aynı yaptırımlara tabi tutulmalarının adil olmayan sonuçlar doğuracağını, ileri tarihli çekler açısından kasıt unsurunun aranması gerektiği görüşündedir.

Ayrıca bkz. **TEKİNALP**, Öneri, s. 926-927, 931.

³⁷ Bu konuda istatistik bilgileri için bkz. **YÜCEL, Mustafa Tören**: "Çek Suçları Kriminolojisi", Çek Hukukunun Güncel Sorunları, Sempozyum, 4 Ocak 2002, İstanbul 2002, s. 39-53.

³⁸ RG, 17.10.2001, S. 24556 mükerrer (Kabul Tarihi: 03.10.2001).

³⁹ Bu yönde bkz. **DİRİKKAN**, s. 2-7 + dn. 8'deki yazarlar.

Aksi yönde bkz. **SOMER, Mehmet (KABOĞLU, İbrahim Ö. / CENTEL, Nur)**: "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Adalet Bakanlığı Kanun Taslağı Hakkında Görüşler", 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan Değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, İstanbul 2002, s. 57; **ÇEKER**, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

Ayrıca bkz. **AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu**, 1 Aralık 2001, Ankara 2002; **Çek Hukukunun Güncel Sorunları**, Sempozyum, 4 Ocak 2002, İstanbul 2002.

⁴⁰ 10. CD, 23.10.2001, E. 12356, K. 22808 (**ÇEKER**, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

⁴¹ Bkz. **ÇEKER**, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

⁴² Ay. Mah. 21.11.2002, E. 2001/408, K. 2002/191. Kararın gerekçesi için bkz: RG, 2 Ekim 2003, S. 25247, s. 9-16.

yaşanan tüm bu gelişmelerin etkisiyle⁴³ Çek Kanunu'nda değişiklik yapılması çalışmaları hızlanmıştır.

3167 sayılı Çek Kanunu'nun değiştirilmesi çalışmaları sırasında özellikle 'iki konu' üzerinde yoğun tartışmalar yaşanmıştır:

Birinci konu, karşılıksız çek keşide etme suçunun müeyyidesinin hapis cezası mı, yoksa para cezası mı olması gerektiği konusudur⁴⁴. 16. maddede karşılıksız çek keşide etme suçunun müeyyidesi olarak 'hapis cezası' öngörülmekteydi. 57. Hükümet döneminde hazırlanan tasarıda⁴⁵ karşılıksız çek keşide etme suçunun müeyyidesi olarak 'hapis cezası' kaldırılmış, yerine sadece 'para cezası' düzenlenmiş idi. 58. Hükümet tarafından hazırlanan ve kabul edilen 4814 sayılı Kanun'la, 16. maddede değişiklik yapılarak, karşılıksız çek keşide eden keşideci aleyhine 'para cezası' verileceği ancak suçun tekrarı halinde keşidecinin 'hapis cezasıyla' da cezalandırılacağı düzenlenmiştir⁴⁶.

Tartışılan ikinci konu ise, ileri tarihli çeklerin karşılıksız çıkması durumunda normal çeklerin tabi olduğu yaptırımlara tabi olup olmayacaklarıdır. Bu konuda 57. ve 58. Hükümetler tarafından hazırlanan kanun tasarılarının ileri tarihli çeklerle ilgili hükümlerini, yapılan tartışmaları anlamak açısından özetlemek yerinde olur.

⁴³ Bkz. "Çek Davaları Donda", Akşam Gazetesi, 21 Kasım 2001, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/11/21/guncel/guncel1.html>>, (16.05.2003).

⁴⁴ Öğretide bu konuda şiddetli tartışmalar yapılmıştır. Ancak öğretilerde ileri sürülen bu görüşleri, 'para cezası'-'hapis cezası' biçiminde iki grupta tasnif etmek yanıltıcı olabilir. Zira, yazarlar, bu iki ceza türünden birine ağırlık vermekle birlikte, pek çok 'karma ceza önerileri' de getirmişlerdir. Bu konuya ilişkin genel olarak bkz. **SANCAR, Türkân**: "Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında 'Ekonomik Suça Ekonomik Ceza' Söylemi", Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 3-24; Tartışmalar, s. 25-33. Ayrıca bkz. "**Prof. Dr. Hayri Domanic'in Görüşleri**", Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 155-157; **SOMER (KABOĞLU / CENTEL)**, s. 55-59; **DİRİKKAN**, s. 7-10, 20-23, 36.

⁴⁵ Bkz. **Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Değişiklik Yapılmasına İlişkin Adalet Bakanlığı Kanun Taslağı**, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 107-113.

'Kanun taslağı', Bakanlar Kurulu'na sunulup onaylanmak suretiyle 'kanun tasarısı' adını alır ve hükümet tarafından TBMM'ndeki ilgili komisyona gönderilir. Taslak ve tasarının aynı siyasi irade tarafından hazırlanması ve tasarının taslağın son şeklini ifade etmesi nedeniyle, bu çalışmada, benzer çalışmalarda olduğu gibi, taslağı da içine alacak şekilde 'tasarı' terimi kullanılmıştır. Söz konusu taslak, 11.02.1002 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda onaylanmış ve tasarı halinde 16.04.2002 tarihinde Adalet Komisyonuna gönderilmiştir.

⁴⁶ 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 16. maddesinde yapılan değişikliklere ilişkin ayrıntılı olarak bkz. **REİSOĞLU**, Değişiklikler, s. 64-65; **ARKAN**, s. 17-22.

57. Hükümet tarafından hazırlanan tasarının, 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde değişiklik yapılmasını düzenleyen 4. maddesinin II. fıkrası şu şekildedir: '*Keşide gününden önce ibraz olunan çek, karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması halinde hiçbir işlem yapılmaksızın hamiline geri verilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 707. maddesinin ikinci fıkrası hükmü saklıdır.*' Ayrıca, tasarının 4/II hükmüne paralel olarak, 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 16. maddesindeki '*ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce*' ifadesindeki '*üzerinde yazılı keşide tarihinden önce*' ifadesi metinden çıkarılarak (çizilerek), tasarının 13. maddesinde sadece '*keşide gününe göre ibraz süresi içinde*' ifadesi muhafaza edilmiştir. Bu ifade hem normal çekleri, hem de keşide gününden sonra ibraz edilen ileri tarihli çekleri kapsar. Ancak keşide gününden önce ibraz edilen ileri tarihli çekler artık bu madde kapsamına girmeyecektir.

Tasarıda, ileri tarihli çeklerin keşide gününden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda, karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşmayacağı ve keşideci aleyhine hiçbir yaptırım uygulanmayacağı zımnen kabul edilmekle, bu konuda esaslı bir yenilik getirilmiştir⁴⁷. Tasarı, ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında çekin karşılıksız çıkması durumunda uygulanacak hükümler açısından 'kesin bir ayırım' yapmıştır. Tasarıya göre, ileri tarihli çek söz konusu olduğu ve karşılık tamamen bulunduğu takdirde ödeme yapılacak; ancak karşılık kısmen veya tamamen mevcut değilse kısmi karşılığın ödenmesi ve buna ilişkin kaydın çek üzerinde yazılmasından başka işlem yapılmaksızın çek hamile iade edilecek, hamil çek üzerindeki keşide tarihini beklemek zorunda kalacaktır⁴⁸. Gerekçede bu düzenlemenin nedeni, ileri tarihli çeklerde karşılıksız çek keşide etme suçu nedeniyle bir çok ülkede cezai yaptırımın uygulanmaması biçiminde ifade edilmiştir⁴⁹. Bu madde kapsamında, keşideci aleyhine cezai takibat yapılamayacağı gibi, müracaat borçlularına başvuru ve özellikle keşideciye karşı icra takibinin yapılması da engellenmiştir. Zira, müracaat borçlularına ve icra dairelerine Türk Ticaret Kanunu'nun 720. maddesi gereğince üzerinde karşılıksız kaşesi

⁴⁷ Dönemin Adalet Bakanı **Hikmet Sami TÜRK**'ün, 3167 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde değişiklik öngören tasarının 4. maddesinin II. fıkrasını, 'çekle ilgili ceza davalarını geniş ölçüde azaltacak, **tasarının en önemli hükmü**' olarak nitelemesini dikkat çekici bir ayrıntı olarak nakletmekte yarar vardır. Bkz. "**Adalet Bakanı Prof. Dr. Hikmet Sami Türk'ün Sunuş Konuşması**", Çek Hukukunun Güncel Sorunları, Sempozyum, 4 Ocak 2002, İstanbul 2002, s. 35.

⁴⁸ Tasarıya göre, karşılıksız çek keşide etme suçu, sadece ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilen 'normal çeklere özgü' bir suçtur. İleri tarihli çekin yasal ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda, normal çekte ilişkin kurallara tabi olacağı açıktır.

⁴⁹ Bkz. **Adalet Bakanlığı Taslağı İle İlgili Gerekeç**, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 118-119.

veya takas odasının beyanı bulunmayan ya da protesto ile karşılıksızlığı belgelenmemiş bir çek alacağının tahsili için başvurmak olanaksızdır⁵⁰.

İleri tarihli çeklere ilişkin tasarıda yer alan bu hükümler, öğretide eski tartışmaların yeniden alevlenmesine neden olmuş, söz konusu hükümlerin lehinde⁵¹ ve aleyhinde⁵² görüşler beyan edilmiştir⁵³.

⁵⁰ Bkz. **DİRİKKAN**, s. 15.

⁵¹ Bu yönde bkz. **KARAYALÇIN, Yaşar**: “3167 Sayılı Kanunun Hazırlanması ve Uygulanması Hakkında Açıklamalar”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 39; “**Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’ın Adalet Bakanlığı Taslağı Hakkındaki Görüş ve Önerileri**”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 139-140; **TEKİNALP, Ünal**: “Adalet Bakanlığı Taslağında İleri Tarihli Çekler”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 41-48; Tartışmalar, s. 49-69; **SOMER (KABOĞLU / CENTEL)**, s. 52-55.

KARAYALÇIN, ileri tarihli çeklere ticarî hayatın bir gereği olarak bakmakta olup, ileri tarihli çeklerin ödeme ve garanti aracı ihtiyacına cevap verebilecek tarzda düzenlenmesini; bu bağlamda ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda herhangi bir yaptırım uygulanmaması gerektiğini, zira aksi durumda keşideci ile lehdar arasındaki zımni anlaşmanın yok sayılacağını; karşılıksız çek keşide etme suçu konusunda açılan davaların çokluğunun, ileri tarihli çeklere ilişkin mevcut haksız ve yanlış düzenleme olduğunu ileri sürmekte ve bu nedenlerle tasarıdaki söz konusu değişikliği ‘çok isabetli’ bulmaktadır (**KARAYALÇIN**, Açıklamalar, s. 39-40).

TEKİNALP, ileri tarihli çekin çek sistemini yozlaştırdığını, poliçeyi ve bonoyu piyasadan kovup tek kredi aracı haline geldiğini, ancak, çekin kredi fonksiyonuna sahip olmasının teşvik edilmemesi gerektiğini; bununla birlikte ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı tarihten önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hapis cezası öngören düzenlemenin ‘hukuka hâkim ilkelere açıkça aykırı, hukuk ve adaletin taşıyıcı kolonlarını tahrip eden bir düzenleme’ olduğunu ileri sürerek, tasarıdaki söz konusu hükmü hem ileri tarihli çeklerin amacına uygun ölçüler içinde ‘istisnaen’ kredi fonksiyonuna sahip olanağını açık tuttuğu, kullanılmasının, yaygınlaştırılmasının teşvik edilmediği, yapay güçlendirmelerden kaçınıldığı için, hem de hukukî ve cezaî takibat yolunu kapattığı için olumlu bulmaktadır (**TEKİNALP**, İleri Tarihi, s. 43, 46-47, 48).

SOMER, ileri tarihli çeklerde keşideci ile lehdar arasında, çekin ancak üzerine yazılan tarihte ibraz edileceğine ilişkin zımni bir anlaşma bulunduğunu; çekin taşıdığı tarihin senedi devralan herkes tarafından görüldüğünü ve bu tarihten önce ibraz halinde karşılığın bulunmayabileceğinin hesaba katıldığını, diğer bir deyişle, ileri tarihli çeklerde keşideci ile lehdar arasındaki ilişkinin şahsi bir ilişki olmayıp, her hamilin bilebileceği bir ilişki olduğunu; bu nedenle ileri tarihli çekler bakımından gerek lehdarın, gerekse sonraki hamillerin korunmasını gerektirecek bir neden olmadığını; çeklerin karşılıksız çıkması halinde ceza müeyyidesinin öngörülmesinin sebebinin gerek lehdarın, gerekse sonraki hamillerin çeki olan güvenlerinin keşideci tarafından ihlal edilmesi olduğunu, oysa, ileri tarihli çeklerde bu türden bir ihlal olmayıp, aksine, ileri tarihli çekin lehdarının çeki hemen bankaya ibraz ederek keşidecinin güveninin ihlal ettiklerini ileri sürmüş ve sayılan bu nedenlerle, karşılıksız çek işlemleri bakımından normal çeklerle ileri tarihli çekleri aynı kefeye koymanın adalet uygun

58. Hükümet tarafından hazırlanan tasarıda ise, eski tasarıdaki (m.4/II) hükmüne paralel bir hüküm bulunmamakla beraber, mevcut 16. maddedeki *'ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce'* ifadesi yerine *'keşide gününe göre ibraz süresi içinde'* ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, normal çeklerle ileri tarihli çekler arasında ayırım yapıldığı noktada tereddütlere neden olmuştu. Öyle ki bu ifadeden, ileri tarihli çeklerin keşide gününden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hiçbir yaptırım uygulanmayacağı anlamı çıkmaktaydı. Bir anlamda 57. hükümet döneminde hazırlanan tasarinın 4/II hükmü örtülü biçimde avdet etmişti. Ancak, Adalet Komisyonu söz konusu ifadeyi *'üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde'* biçiminde değiştirmiş ve madde bu son hâliyle kanunlaşmıştır. Görüldüğü gibi, kabul edilen metin ile değiştirilen metin arasında **'kelimelerin yerini değiştirmekten öte'** hiçbir değişiklik yapılmamıştır⁵⁴.

Kanun koyucunun ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında yaptırım konusunda ayırım yap(a)mamasının nedenini, **hukukî nedenlerden çok, ekonomik nedenlerde aramak** daha doğru olur⁵⁵. Merkez Bankası, çekin

düşmeyeceği gerekçesiyle, tasarinın söz konusu hükmünü **'fevkalade yerinde'** bulmuştur. Bkz. SOMER (KABOĞLU / CENTEL), s. 52-55.

⁵² Bu yönde bkz. DİRİKKAN, s. 15-19.

DİRİKKAN, Türk Ticaret Kanunu'nun çekle ilgili hükümlerinin ve ilkelerinin değişeceğini, çekin ödeme aracı olmaktan çıkarak, kredi aracına dönüşmesi ve bonodan bir farkının kalmamasına yasal zemin hazırlanmış olacağını ileri sürerek, fiili durumu hukukileştiren söz konusu hükme karşı çıkmıştır. Bkz. DİRİKKAN, s. 18.

⁵³ Ayrıca bkz. **Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu**, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 49-69.

⁵⁴ 58. Hükümet'in hazırladığı, 3167 sayılı Çek Kanunu'nda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun tasarısı, genel gerekçesi, Adalet Komisyonu Raporu ve Adalet Komisyonunun kabul ettiği metin için bkz. <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm>>, (16.05.2003).

⁵⁵ ERÇEL, sistemin, baştan itibaren bir ödeme vasıtası olan çekten, para yaratma gibi bir **'yamukluğa'** sürüklendiğini; ileri tarihli çek Merkez Bankası'nın piyasaya sürdüğü 'para' niteliğine büründüğünü; ileri tarihli çeklerin likidite (paraya çevrilebilir kaynak) sıkıntısına karşı kredi kullanmanın maliyetini azaltarak piyasanın yardımına yettiğini; Merkez Bankası'nın para basmak yerine ileri tarihli çek mekanizmasını kullanarak para politikası yürüttüğünü; piyasa ve Merkez Bankası tarafından el üstünde tutulan ileri tarihli çekin popülerliğinin, hapis cezasının kaldırılmasının gündeme gelmesiyle zayıfladığını, çünkü, ileri tarihli çeki cazip kılan en önemli unsurun karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hapis cezası verileceği kuralı olduğunu; doğru olanın da hapis cezasını kaldırmak olduğu, ancak, kriz ve devalüasyon ortamında ileri tarihli çek kullanmanın azalmasıyla ciddi bir likidite sorunu yaşandığını; Merkez Bankası'nın ileri tarihli çekin kullanımının azalmasıyla oluşan ek likidite ihtiyacını karşılayamadığını; sonuçta, hapis cezasından vazgeçilmediği, ileri tarihli çekin eski işlevini sürdürmesinin sağlandığını, diğer deyişle **'sistemin eski yamukluğuna kavuştuğunu'** ileri sürmektedir. Bkz. ERÇEL, Gazi: "Yeni Çek Kanunu ve

değerini düşüreceği, para politikası üzerinde beklenmeyen etkilere neden olabileceği, çek yerine nakit akışını hızlandıracağı, bunun emisyonda artışa neden olacağı, dolayısıyla öngörülen ekonomik hedeflerin yakalanmasının zorlaşacağı gerekçesiyle, 57. Hükümet tarafından hazırlanan tasarıdaki ileri tarihli çeke ilişkin hükmün (4/II) aleyhinde görüş beyan etmişti⁵⁶. Merkez Bankası'nın bu tutumunun, 58. Hükümet tarafından hazırlanan (ve kanunlaşan) tasarısı da etkilemiş olması olasılığı yüksektir.

İleri tarihli çeklerin karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hiçbir yaptırım uygulanmayacağına ilişkin hükümler kanunlaşsaydı, ileri tarihli çekin piyasadaki çekilmesi olasılığı yüksekti. Çünkü ileri tarihli çeki cazibe merkezi yapan, karşılıksız çıkması durumunda, keşidecinin ağır yaptırımlara uğrayacağı konusunda lehdarın duyduğu güvendi⁵⁷. Bu güven nedeni ortadan kalkınca, alacaklılar açısından ileri tarihli çek almanın bir anlamı da kalmayacaktı. Bu düzenleme, hukuken doğru gerekçelere dayansa da, ülkenin ekonomik gerçekleriyle uyumsuzdu. Ekonomik kriz içindeki piyasada zaten en büyük sorun 'kaynak yetersizliği' idi. İleri tarihli çek, piyasanın kaynak yetersizliğine karşı bulduğu, yaygın olarak kullandığı ve Merkez Bankası'nın da desteklediği bir çözümdü. Dolayısıyla Çek Kanunu'nda yapılmak istenen değişiklikler, piyasanın taleplerine aykırı idi. Bu nedenle, ileri tarihli çeklerin karşılıksız çıkması durumunda keşideci aleyhine hiçbir yaptırım uygulanmayacağına yönelik hükümlerin kanunlaşmaması, hukukî açıdan olmasa bile, ekonomik açıdan kanaatimce '**kısa vadede isabetli**' olmuştur.

Sonuç olarak 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişikliğin⁵⁸, 3167 sayılı Çek Kanunu'nda, ileri tarihli çekte karşılıksız çek keşide etme suçunun doğumu ve keşideci aleyhine uygulanacak yaptırımlar konusunda, normal çeklerden farklı hükümler getirmediği görülmektedir. Çek Kanunu'nda yapılan en önemli yenilik uygulanacak yaptırımın türünün değişmesidir ki,

Para Politikası", <www.digimedya.com>, 22 Ocak 2003, <<http://www.digimedya.com/default.asp?vz=21>>, (12.05.2003).

⁵⁶ Bkz. "**Merkez Bankası Yeni Çek Kanunu Konusunda Uyardı**", Zaman Gazetesi, 9 Mayıs 2002, <www.zaman.com.tr/2002/05/09/ekonomi/h3.htm>, (07.05.2003).

Gerçekten de, karşılıksız çekte hapis cezasının kaldırılmasının tasarıda yer aldığı ve tasarının bu haliyle kabul edileceğinin beklendiği günlerde, Merkez Bankası'nın geleceğe dönük tahminlerine uygun olarak, piyasada ileri tarihli çek uygulaması durmuş, nakit para ihtiyacı artmıştır. Bkz. **URAS, Güngör**: "Piyasa Yağsız Kaldı", Milliyet Gazetesi, 27 Şubat 2002, <www.milliyet.com.tr/2002/02/27/yazar/uras.html>, (07.05.2003); **ERÇEL**, <<http://www.digimedya.com/default.asp?vz=21>>, (12.05.2003). Ayrıca bkz. "**Çekle Alışveriş Bıçak Gibi Kesildi**", Zaman Gazetesi, 3 Aralık 2001, <<http://212.154.21.40/2001/12/03/haberler/haberlerdevam.htm>>, (12.05.2003); "**Yeni Çek Tasarısı Alışverişleri Vurdu**", Zaman Gazetesi, 11 Aralık 2001, <<http://www.zaman.com.tr/2001/12/11/ekonomi/h7.htm>>, (12.05.2003).

⁵⁷ İleri tarihli çekin düzenlenme nedenleri için bkz. yuk. III – B.

⁵⁸ RG, 08.03.2003, S. 25042 (Kabul Tarihi: 26.2.2003).

bu da ileri tarihli çeklerle normal çekler arasında ayırım yapılmamış olduğundan, esaslı bir yenilik sayılmaz. Buna rağmen, tasarıların ileri tarihli çeklere ilişkin hükümleri hakkında öğretilerde yapılan tartışmaları ‘**yararsız görmediğimizi**’ önemle belirtmek isteriz. Çünkü, kanun koyucu ileri tarihli çeklerle ilgili son düzenlemesiyle, **sorunu çözmemiş, sadece sorunun üzerini örtmüştür**. Türk ekonomisinin –dileriz kısa vadede- normal seyrine oturmasıyla, ileri tarihli çek sorununun yeniden gündeme gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

V. İLERİ TARİHLİ ÇEKE İLİŞKİN ASIL SORUN

İleri tarihli çeke ilişkin ‘asıl sorun’, ticarî hayatın gereklerinden doğmuş ancak hukuk sistemine aykırı olan ileri tarihli çekleri mevzuattan tümüyle çıkarmak mı, yoksa kıymetli evrak hukukuna ilişkin hukuk sistemini gözden geçirerek ileri tarihli çekleri bu sistemde ayrık otu olmaktan kurtarıp, sistemi ona göre yeniden düzenlemek mi gerektiğidir. Bu iki tercih noktası, ileri tarihli çekin ‘sisteme katılması’ ve ‘sistemden çıkarılması’ olarak isimlendirilebilir.

A – İleri Tarihli Çekin Sisteme Katılması Görüşü

İleri tarihli çekin ekonomik fonksiyonu esas alınarak, ‘ileri tarihli çekin sisteme katılması’ tercih edilebilir. Ticarî ihtiyaçların bir ürünü olan ileri tarihli çek, piyasadaki kaynak (sermaye) azlığına, piyasanın kendisinin bulunduğu pratik bir çözümdür. İleri tarihli çek, sağladığı güven (keşidecinin karşılıksız çek keşide etmesi durumunda ağır yaptırımlara tabi olması) nedeniyle alacaklılar tarafından rağbet görmüştür. Türk ekonomisinin dövizden hatta Türk Lirasından çok ileri tarihli çeke dayandığı bir gerçektir⁵⁹. Ekonomik hayatın merkezinde yer alan ileri tarihli çekin, hukuk sistemimiz içinde birkaç maddede zımnen düzenlenmiş olması; buna karşın ekonomik hayattan tamamen çekilmiş bulunan poliçenin Türk Ticaret Kanunu’nun önemli bir bölümünü -tabir yerindeyse- işgal ediyor olması büyük bir çelişkidir. Dolayısıyla, bu düşünce çerçevesinde, ileri tarihli çekin, ekonomik hayattaki yerine ve önemine uygun olarak, sistem içinde ayrıca düzenlenmesi, ekonomi ve hukuk arasındaki uyumun sağlanması açısından gereklidir.

B – İleri Tarihli Çekin Sistemden Çıkarılması Görüşü

İleri tarihli çekin hukukî, ekonomik ve toplumsal sakıncaları esas alınarak, ‘ileri tarihli çekin sistemden çıkarılması’ da tercih edilebilir. İleri tarihli çekin hukukî, ekonomik ve toplumsal sakıncaları şunlardır:

⁵⁹ İleri tarihli çekin uygulamadaki yaygınlığına ilişkin olarak bkz. GÖKÇE, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/10/03/yazarlar/yazarlar30.html>>, (12.05.2003); ERÇEL, <<http://www.digimedya.com/default.asp?yz=21>>, (12.05.2003); ALTUĞ, <www.medyatext.com/merter/html/osmanaltug.html>, (07.05.2003).

1. Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evrak hukukuna ilişkin sistemi, kredi aracı olarak 'bono ve poliçe', ödeme aracı olarak da 'çek' üzerine kurulmuştur. Bu sistem içinde 'ileri tarihli çek', çekin kredi aracı olarak da kullanılabilmesine olanak tanınması düşüncesiyle, istisna kapsamı içinde zimnen düzenlenmiştir. Ancak, sistem içinde 'dar' bir alanda saklı tutulan ileri tarihli çek, uygulamada 'geniş' bir alanda kullanılmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak, ileri tarihli çek hem çek sistemini alt-üst etmiş, hem de kredi aracı olan bono ve poliçenin işlevsiz kalmasına yol açmıştır. Sonuç olarak ileri tarihli çek, bir yandan 'ödeme aracı dairesinde' normal çeklere nazaran baskın bir görünüme kavuşarak 'normal çekleri', diğer yandan da 'kredi aracı dairesini' işgal ederek, 'bono ve poliçeyi' piyasanın dışına itmiştir⁶⁰.

2. İleri tarihli çek, Damga Vergisi Kanunu'nun tanıdığı bir istisnanın kötüye kullanılmasını tahammül edilmez bir noktaya getirmiştir⁶¹. İleri tarihli çek tutarlarının, Merkez Bankası'nın yarattığı paradan daha büyük bir rakama ulaştığı düşünüldüğünde⁶², devletin, ileri tarihli çek düzenlenmesi nedeniyle uğradığı vergi kaybının miktarı anlaşılabilir.

3. İleri tarihli çek, karşılıksız çek suçlarının artmasının en önemli nedenidir⁶³. Karşılıksız çek suçlarının artışı, ticarî ahlakın bozulduğunun ve sisteme olan güvenin kaybolduğunun bariz bir göstergesidir. Karşılıksız çek suçları, ayrıca, adalet mekanizmasını tıkanmasına da yol açmıştır.

4. İleri tarihli çek; hem tefeciliğin, hem de çek-senet tahsilatçılığının (mafyanın) ülke ekonomisinde söz sahibi olmasına yol açmaktadır. Şöyle ki; ileri tarihli çek, kötüniyetli hamil tarafından keşideci aleyhine şantaj ve tehdit unsuru olarak kullanılabilir. Bankada çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce provizyonu olmayan ve hamil tarafından her an çekin ibraz edileceği tehdidine maruz kalan keşideci; hapis cezası (ve mafya) korkusu nedeniyle bir an önce borcunu ödeme yoluna gitmekte ve sonuçta tefecilerin ağına düşmektedir. Öte yanda ise, tek amacı alacağını tahsil etmek olan hamil de, kesin çözüm olarak gördüğü çek-senet mafyasına çekin tahsil edilmesi için başvurmaktadır. İleri tarihli çek; 'keşideci ile tefeci' ve 'hamil ile mafya' arasındaki ilişkiler ağının ortasında '**sisteme güvensizliği simgeleyen bir abide**' olarak yükselmektedir⁶⁴.

⁶⁰ Bkz. **TEKİNALP**, Öneri, s. 925; **TEKİNALP**, İleri Tarihli, s. 46-47.

⁶¹ Bkz. **TEKİNALP**, Öneri, 925.

⁶² Bkz. **GÖKÇE**, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/10/03/yazarlar/yazarlar30.html>>, (12.05.2003).

⁶³ Bu yönde bkz. **YASAMAN**, s. 227; **TEKİNALP**, Öneri, s. 925; **ÇEKER**, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

⁶⁴ Bazı durumlarda, keşideci gibi hamil de tefecilere gidebilmektedir. Nakit ihtiyacı içinde olan ve çeki bankaya ibraz etmesi durumunda alacağını tahsil edemeyeceğinin farkında olan hamil, tefecilere başvurarak çeki kırdırmaktadır. Böylece, hem hamil alacağını eksik tahsil etmekte; hem de yasal olmayan yolların meşrulaşmasına yol açılmaktadır. Konuyla ilgili bir

5. İleri tarihli çekin, kötünietli hamil tarafından keşideci aleyhine şantaj ve tehdit unsuru olarak kullanılabilmesi ticarî ahlakı da bozmaktadır. Ticarî ahlakın bozulması, ekonomik gelişmenin önündeki engellerden biridir.

C – Görüşlerin Değerlendirilmesi

İleri tarihli çekin yarar ve sakıncaları karşılaştırıldığında, ileri tarihli çeklerin sakıncalarının ağır bastığı açıkça görülmektedir. Özellikle, karşılıksız çek suçlarının artmasında ileri tarihli çeklerin önemli rol oynadığı gerçeği, ileri tarihli çeklerin sistemden çıkarılması görüşünün kabulünü zorunlu kılmaktadır. Ancak sorun, mevcut iki tercih.noktasından ‘ileri tarihli çekin sistemden çıkarılması’nın benimsenmesi ile son bulacak kadar basit değildir. Asıl sorun, bu görüşün hayata geçirilmesi aşamasında benimsenecek yöntemi belirlerken kendini göstermektedir. Bu noktada, öğretilerde başlıca iki yöntemin ileri sürüldüğü görülmektedir:

Birinci yöntem, ileri tarihli çekin geçersiz sayılması ve karşılıksız çıkması durumunda hiçbir yaptırım uygulanmamasıdır. DOMANIÇ, hazırladığı Çek Kanunu tasarısına “*Vadeli çekler geçersizdir ve cezalı damga vergisine tabidir.*” fıkrasını eklemiştir⁶⁵. İleri tarihli çeklere yönelik en sert itirazı yapan DOMANIÇ, sadece keşide tarihinden önce ibraz edilen ve karşılıksız çıkan ileri tarihli çeklerin değil, keşide tarihinden sonra ibraz edilen ve karşılıksız çıkan ileri tarihli çeklerin de hiçbir yaptırıma tabi olmaması gerektiğini ileri sürmüştür⁶⁶. Bu görüş, 1931 tarihli Cenevre Anlaşması’na⁶⁷ aykırı olduğu gerekçesiyle öğretilerde eleştirilmiştir⁶⁸.

İkinci yöntem ise, ileri tarihli çekin üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda, keşideciye herhangi bir yaptırım uygulamamaktan ve keşide tarihini beklemekten ibarettir⁶⁹. Bu yöntem, ileri tarihli çek kullanımını yaygınlaştıran ‘keşidecinin ağır yaptırımlara tabi olması’ nedenini ortadan kaldırarak, ileri tarihli çekin fiilen

gazete için bkz. “F.Bahçe’nin Çekleri Tefecilerin Elinde”, Vatan Gazetesi, 11 Haziran 2003, s. 22.

⁶⁵ Ayrıntılı olarak bkz. DOMANIÇ, Hayri: “3167 Sayılı Çek Kanunu’nun Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçeleri”, ManBD 1990, Y. 9, S. 35, s. 5-12.

TEKİNALP’in, ‘ikinci çözüm’ olarak ileri sürdüğü, ‘çekin, ileri tarihli çek olduğunun isbat edilmesi şartıyla, keşide tarihinden itibaren süresi içinde ibraz edilmiş olsa bile, Çek Kanunu’nun karşılıksız çeki ilişkin hükümlerinin uygulanmaması’ yöntemi; ileri tarihli çeki geçersiz saymamakla birlikte, ileri tarihli çek düzenlemeyi etkisiz ve anlamsız kılacağı için, sonuç itibarıyla sözünü ettiğimiz birinci yöntemin değişik bir görünümünden ibarettir. Bkz. TEKİNALP, Öneri, s. 932.

⁶⁶ Bkz. DOMANIÇ, Tasarı, s. 7-8, 9, 10.

⁶⁷ 1931 tarihli Cenevre Anlaşması hakkında ayrıntılı olarak bkz. TANDOĞAN, s. 10-14.

⁶⁸ Bkz. TEKİNALP, Öneri, s. 931.

⁶⁹ Bkz. “Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’ın İleri Tarihli Çeklerle İlgili Görüşü”, Batider, Haziran 1982, C. XI, S. 3, s. 126; TEKİNALP, Öneri, s. 932.

piyasadan çekilmesini amaçlamaktadır. Bu yöntemin hayata geçirilmesi ile, ileri tarihli çek kullanımının fiilen azalacağı, böylece hem karşılıksız çek keşide etme suçunun kaynağında önleneceği, hem de kıymetli evrak sisteminin yeniden dengeye geleceği varsayılmaktadır. İleri tarihli çekin piyasadan fiilen çekilmesi ile çekin ödeme aracı işlevine, bononun da kredi aracı işlevine döneceği düşünülmektedir. Gerek 57. Hükümet döneminde hazırlanan Çek Kanunu Tasarısı'nın 4. maddesinin II. fıkrası, gerekse 58. Hükümet tarafından hazırlanan Çek Kanunu Tasarısı'nın 16. maddesi bu yöntemin benimsendiği hukukî düzenlemelerdir. Ancak, söz konusu hükümler kanunlaşmamıştır⁷⁰. Bunun nedenini, yöntemin, ülkemizin ekonomik durumuna uygun nitelikte olmayışında aramak gerekir. Gerçekten de, ileri tarihli çekin kullanımını cazibe merkezi olmaktan çıkaran düzenlemeleri yaptığımızda, örneğin ileri tarihli çekin keşide tarihinden önce ibraz edilmesi ve karşılıksız çıkması durumunda keşideciye herhangi bir yaptırım uygulamadığımızda, ileri tarihli çekle dönen piyasada çarklar duracaktır. Bu yönde değişikliğin yapılmasının gündemde olduğu günlerde piyasa durmuştur⁷¹.

İleri tarihli çek sorununu, salt hukukî bir sorun olarak görmek doğru değildir. İleri tarihli çek, piyasanın ihtiyaçlarının doğurduğu bir sorundur ve çözüm için gidilecek yer, sorunun kaynağı olan 'piyasa' olmalıdır. Kanaatimce, yapılacak yasal değişiklikler, piyasanın bulduğu çözümleri kolaylaştırıcı ve pekiştirici nitelikte oldukları takdirde, sorunun çözülmesine katkıda bulunabilir.

İleri tarihli çek sorununa ilişkin önereceğimiz çözümlerin, hukuk sistemine uygun olmasının yanı sıra, Türk ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olması da gerekir. Türk ekonomisini işleyen bir çarka benzetirsek, ileri tarihli çek bu çarkın 'yadsınamaz, görmezden gelinemez' çok önemli bir dişlisidir. Bu dişlinin kırılması, çarkı durdurabilir. Bu dişli olmadıkça çark dönmemekte, ancak bu dişli oldukça da çark pas tutmaktadır. Çözüm, bu dişliyi çarkın içinden çekip çıkarmak olmadığı gibi, dişliyi cilalamak da olmamalıdır. Çözüm, bu dişliyi sistemden çıkarırken, onun işlevlerine sahip yeni dişlileri sisteme dahil etmek olmalıdır.

Bu noktada, ileri tarihli çekin işlevini üstlenebilecek hukukî-malî araçlara, örnek olarak '**barter sistemi**' gösterilebilir. Barter, mal ve hizmetin trampa edilmesi, diğer bir deyişle, bir firmanın satın aldığı mal ve hizmetin bedelini, kendi ürettiği mal ve hizmetle ödemesi olarak tanımlanabilir⁷². Bu sistemde, barter organizasyonu bir havuz teşkil etmekte ve üyeler bu havuza

⁷⁰ Bkz. yuk. IV – C – 3.

⁷¹ Bkz. URAS, <www.milliyet.com.tr/2002/02/27/vazar/uras.html>, (07.05.2003); ERÇEL, <<http://www.digimedya.com/default.asp?yz=21>>, (12.05.2003).

⁷² Barter'in tanımı için ayrıca bkz. ERKAN, Mehmet: "Yeni Bir Finansman Aracı: BARTER", Vergi Dünyası 2000/1, Y. 19, S. 221, s. 92-93.

borçlanarak mal veya hizmet almakta, borçlarını da kendi mal ve hizmetlerini sunarak ödemektedirler. Görüldüğü gibi, firmalar birbirlerinden doğrudan alım yapmakta ancak sisteme borçlanmaktadırlar. Böylece mal ve hizmet satıcısının, alacağı garanti altına alınmakta, arz eden taraf mal sattığı firmanın malını almak zorunda kalmadan, ihtiyacı olan malı sistem içinden almak olanağına kavuşmaktadır⁷³.

Barter sisteminde barter organizatörü ile barter üyeleri arasında yapılan üyelik sözleşmesi, karma sözleşme niteliğindedir. Üyelik sözleşmesi; vekaleti içermesi dolayısıyla **vekalet sözleşmesini**, barter sisteminden olan alacağın barter organizatörü şirket tarafından garanti edilmesi dolayısıyla **kefalet sözleşmesini**, barter sistemi üyelerinin alacaklarını belli bir sürenin sonunda sistemden mal veya hizmet olarak alamadıkları durumda, alacaklarını sisteme devrini öngören **alacağın temlikini**, barter üyelerinin alacak ve borçlarının karşılıklı olarak birbirinden mahsubuna imkan vermesi dolayısı ile de **cari hesap sözleşmesini** içermektedir⁷⁴.

Ödeme güçlüğü çeken veya nakit akışında sorunlar yaşayan firmalar için barter ideal bir ödeme aracıdır. Sürekli alınan veya kullanılan ürün veya hizmetlerin, barter ile karşılanması durumunda, söz konusu ürün veya hizmetlerin nakit çıkışına yol açmaması, firmayı nakit sıkışıklığından kurtarmaktadır⁷⁵. Barter bu nedenlerle, ileri tarihli çekin yerini dolduracak ve işlevini üstlenecek bir niteliğe sahiptir. Barter sisteminin yaygınlaşması, özellikle KOBİ'lerin finansman sorununu çözeceği gibi, ileri tarihli çek kullanımının yol açtığı sorunları da ortadan kaldıracaktır. Çek Kanunu'nda değişiklik yapmaktansa, barter sistemini cazip hale getiren hukukî düzenlemelerin (örneğin vergi kolaylıkları) yapılması, kanaatimce, ileri tarihli çek sorununun çözümünde daha etkili olacaktır.

Kısaca belirtmek gerekirse, barter sistemi gibi yeni ödeme araçlarının piyasada kullanılmasıyla, ileri tarihli çek uygulaması ve ileri tarihli çek uygulamasının yol açtığı sorunlar, kendiliğinden sona erecektir.

VI. SONUÇ

Ülkemizde ileri tarihli çekin yaygın olarak kullanımına bağlı olarak, 'vadeli ekonomi' uygulanmaktadır. Vadeli ekonominin asıl nedeni, sermaye azlığıdır. Sermayeyi artırmadıkça vadeyi kısaltamaz, vadeyi kısaltmadıkça da faizleri düşüremezsiniz. Vadeli ekonomi, enflasyonun artmasında, fiyatların ve faizlerin yükselmesinde ve dolayısıyla iç ve dış borçların çoğalmasında birinci derecede etkilidir. Peşin para ekonomisinin hakim olduğu Avrupa Birliği'ne girmeyi amaçladığımızı göre, vadeli ekonominin

⁷³ Barter sisteminin işleyişi hakkında ayrıntılı olarak bkz. **ERKAN**, s. 95-100.

⁷⁴ Barter sisteminin hukukî yapısı hakkında ayrıntılı olarak bkz. **ERKAN**, s.100-101.

⁷⁵ Barter, ayrıca, atıl kapasitenin ürüne dönüştürülmesinde, ürünlerin pazarlanmasında ve stok fazlasının eritilmesinde düşük maliyetli bir sistemdir. Barter sisteminin sağladığı yararlar ve ekonomik katkıları için ayrıntılı olarak bkz. **ERKAN**, s. 101-103.

araçlarının –dolayısıyla ileri tarihli çekin- yeniden gözden geçirilmesi bir zorunluluk hâlini almıştır⁷⁶. Sonuç olarak, çekin ödeme aracı, bononun kredi aracı olarak aslî işlevlerine dönebilmesi ve ekonominin vadeli ekonomiden kurtulabilmesi için, ileri tarihli çek uygulamasının piyasadan çekilmesi, onun işlevini üstlenebilecek hukukî-malî araçların piyasaya girmesi gerekir. Ülkemizin ekonomik gerçeklerine ve hukuk sistemine uygun hukukî-malî araçların bulunması, hukukçuların ve iktisatçıların ortak ödevi olmalıdır.

⁷⁶ Bkz. **ALTUĞ**, <www.medyatext.com/merter/html/osmanaltug.html>, (07.05.2003); **ALTUĞ**, Vadeli Çek, s. 26-28.
Avrupa Birliği ülkelerinde ileri tarihli çekin nâdiren uygulanıyor olması, çok anlamlıdır. Bkz. **TEKİNALP**, İleri Tarihli, s. 45.

KAYNAKÇA*

ALTUĞ, Osman: “Vadeli Çek ve Senetlerin Sigorta Kapsamına Alınması ve KDV Ödemesindeki Ekonomik Çelişkiler”, İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Mayıs 1993, Y. 28, S. 326, s. 26-28 (Anılış: ALTUĞ, Vadeli Çek).

ALTUĞ, Osman: “Vadeli Ekonomi: Poliçeli Fatura, Protestolu Senet İndeksi, Vadeli Çek”, <www.medyatext.com/merter/html/osmanaltug.html>, (07.05.2003).

ARKAN, Sabih: “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler”, Batider 2003, C. XXII, S. 1, s. 5-22.

BARTU, Nihat: “Muahhar Tarihli Çekler ve Çek Karşılıkları”, İstBD Eylül 1950, C. XXIV, S. 9, s. 524-531.

ÇEKER, Mustafa: “Çek ve Yeni Kanun Tasarısı”, Haziran 2002, <www.turkhukuk sitesi.com/faq/cekkanuntasarisi.shtml>, (06.05.2003).

DİRİKKAN, Hanife: “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Eleştirisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002, C. 4, S. 1, s. 1-37.

DOMANIÇ, Hayri / ÇAMOĞLU, Ersin : İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu, Ticarî Mevzuat, 3. Baskı, İstanbul 1977.

DOMANIÇ, Hayri: Karşılıksız Çek, Yargıtay Kararları ve Dünya Mevzuatından Örnekler-Eleştiri ve Temenniler, İstanbul 1983 (Anılış: DOMANIÇ, Karşılıksız Çek).

DOMANIÇ, Hayri: “3167 Sayılı Çek Kanunu’nun Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Gerekçeleri”, ManBD 1990, Y. 9, S. 35, s. 5-12 (Anılış: DOMANIÇ, Tasarı).

ERÇEL, Gazi : “Yeni Çek Kanunu ve Para Politikası”, <www.digimedya.com>, 22 Ocak 2003, <<http://www.digimedya.com/default.asp?yz=21>>, (12.05.2003).

ERİŞ, Gönen : Yeni Çek Yasası Işığında Uygulamalı Çek Hukuku, 4. Baskı, Ankara 2003.

ERKAN, Mehmet : “Yeni Bir Finansman Aracı: BARTER”, Vergi Dünyası 2000/1, Y. 19, S. 221, s. 92-103.

GÖKÇE, Deniz : “Güven Sorunu Var Mı?”, Akşam Gazetesi, 3 Ekim 2001, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/10/03/yazarlar/yazarlar30.html>>, (12.05.2003).

GÖLE, Celal: Çek Hukuku, Ankara 1989.

* Birden çok eserinden yararlanan yazarlara yapılan atıflarda kullanılan kısaltmalar parantez içinde gösterilmiştir.

KALPSÜZ, Turgut (EREM, Faruk / ÇELEBİCAN, Gürġân) : “Hukukî Yönden Çek”, İktisadî ve Hukukî Yönden Çek, 2. Baskı, Ankara 1974 (Anılış: KALPSÜZ, Çek).

KALPSÜZ, Turgut : “Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili”, Batider 1981, C. XI, S. 2, s. 33-62 (Anılış: KALPSÜZ, Çek Hukuku).

KARAYALÇIN, Yaşar : Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri), 4. Baskı, Ankara 1970 (Anılış: KARAYALÇIN, Senetler).

KARAYALÇIN, Yaşar : “3167 Sayılı Kanunun Hazırlanması ve Uygulaması Hakkında Açıklamalar”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 35-40, 139-140 (Anılış: KARAYALÇIN, Açıklamalar).

KINACIOĞLU, Naci : Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Baskı, Ankara 1984.

ÖZTAN, Fırat : Kıymetli Evrak Hukuku, 2. Bası, Ankara 1997.

ÖZTÜRK, Özgür : “Çekte Düzeltme Hakkı”, Batider 2001, C. XXI, S. 1, s. 215-240.

POROY, Reha / TEKİNALP, Ünal : Kıymetli Evrak Hukuku Esasları, 12. Baskı, İstanbul 1995.

REİSOĞLU, Seza : Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek, Ankara 1988 (Anılış: REİSOĞLU, Çek).

REİSOĞLU, Seza : “Son Yasal Değişiklikler Açısından Çek”, Bankacılar Dergisi 2003, S. 44, s. 56-65 (Anılış: REİSOĞLU, Değişiklikler).

SANCAR, Türkân : “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında ‘Ekonomik Suça Ekonomik Ceza’ Söylemi”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara, 2002, s. 3-24.

SOMER, Mehmet (KABOĞLU, İbrahim Ö. / CENTEL, Nur) : “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Adalet Bakanlığı Kanun Taslağı Hakkında Görüşler”, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda Yapılan Değişikliklerin Anayasa, Ceza ve Ticaret Hukuku Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, İstanbul 2002, s. 45-59.

ŞİMŞEK, Edip : Hukukta ve Cezada Ticarî Senetler, Ankara 1982.

TANDOĞAN, Haluk : Sonraki Tarihli Çekler ve Ticaret Kanunu ile 3167 Sayılı Kanun Açısından Ortaya Çıkardıkları Sorunlar, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1986.

TEKİNALP, Ünal : “İleri Keşide Tarihli (Vadeli) Çeklere İlişkin Bir Öneri”, MHB, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni,

1999-2000, Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan, Y. 19-20, S. 1-2, s. 923-932 (Anılış: TEKİNALP, Öneri).

TEKİNALP, Ünal : “Adalet Bakanlığı Taslağında İleri Tarihli Çekler”, Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu, 12 Ocak 2002, Ankara 2002, s. 41-48 (Anılış: TEKİNALP, İleri Tarihli).

URAS, Güngör : “Piyasa Yağsız Kaldı”, Milliyet Gazetesi, 27 Şubat 2002, <www.milliyet.com.tr/2002/02/27/yazar/uras.html>, (07.05.2003).

YASAMAN, Hamdi : “Çek”, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı ile Deniz Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyeleri ile Araştırma Görevlilerinin Değerlendirmeleri, İstanbul 1997, s. 224-230.

YÜCEL, Mustafa Tören : “Çek Suçları Kriminolojisi”, Çek Hukukunun Güncel Sorunları, Sempozyum, 4 Ocak 2002, İstanbul 2002, s. 39-53.

• **AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu**, 1 Aralık 2001, Ankara 2002.

• **Çek Hukukunun Güncel Sorunları**, Sempozyum, 4 Ocak 2002, İstanbul 2002.

• **Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu**, 12 Ocak 2002, Ankara 2002.

• **“Çek Davaları Donda”**, Akşam Gazetesi, 21 Kasım 2001, <<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/11/21/guncel/guncel1.html>>, (16.05.2003).

• **“Çekle Alışveriş Bıçak Gibi Kesildi”**, Zaman Gazetesi, 3 Aralık 2001, <<http://212.154.21.40/2001/12/03/haberler/haberlerdevam.htm>>, (12.05.2003).

• **“Yeni Çek Tasarısı Alışverişleri Vurdu”**, Zaman Gazetesi, 11 Aralık 2001, <<http://www.zaman.com.tr/2001/12/11/ekonomi/h7.htm>>, (12.05.2003).

• **“Merkez Bankası Yeni Çek Kanunu Konusunda Uyardı”**, Zaman Gazetesi, 9 Mayıs 2002, <www.zaman.com.tr/2002/05/09/ekonomi/h3.htm>, (07.05.2003).

• <<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss58m.htm>>, (16.05.2003).

• **“F.Bahçe'nin Çekleri Tefecilerin Elinde”**, Vatan Gazetesi, 11 Haziran 2003, s. 22.